

Molí de Carme

Carme

Ubicació

Comarca: Anoia
Lloc/Adreça: C/ Soldevila - C/ del Vall
Emplaçament A la sortida del nucli antic, al costat de la Riera de Carme.

Coordenades:

Latitud: 41.53291
Longitud: 1.62001
UTM Est (X): 384879
UTM Nord (Y): 4598837

Classificació

Número de fitxa 08048 - 36
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Edifici
Estil / època: Medieval Modern Contemporani Popular
Segle XVII
Any 1660
Estat de conservació Bo
Protecció Inexistent
Número inventari si, IPA 12195
Generalitat i altres inventaris
Accés Fàcil
Ús actual: Residencial
Titularitat Privada
Titular: 08047A00209006
Autoria de la fitxa Jordina Sales Carbonell; Natalia Salazar Ortiz
Data de registre de la fitxa: dl., 07/06/2010 - 02:00

Descripció

Es tracta d'un edifici amb un gran cos quadrangular i un de rectangular annexat, més petit. L'organització de l'espai interior d'aquest molí paperer respon a la funció industrial que ha de desenvolupar, i s'hi distingeixen tres parts: el soterrani i la planta baixa; la primera planta i, finalment, els pisos superiors (coneguts com a "mirador"). A la primera planta es realitzava la pràctica totalitat del procés productiu. Les operacions de manipulació del drap i del paper es feien a la planta baixa, mentre que totes les relacionades amb l'aigua es realitzaven al soterrani. La primera planta (i/o altres) tenia ús com a residència. En ella hi vivien, segons el cas, els propietaris o arrendataris del molí, sovint juntament amb la mà d'obra especialitzada i les seves famílies. El "mirador" és el que millor identifica aquest edifici com un molí paperer: La multitud de finestres sense tancament, distribuïdes en una seqüència regular als quatre vents, ofereix un aspecte inconfusible; l'interior del "mirador" no tenia divisions per a facilitar la circulació de l'aire, ja que la seva funció era l'asseccament del paper penjat als estenedors (avui dia, el secat del paper es realitza amb maquinària industrial).

El cos principal d'aquest molí presenta la cantonada nord reforçada amb un contrafort de carreus de pedra travertínica. La seva primitiva i tradicional font d'energia fou l'aigua i, posteriorment, l'electricitat. Una part del parament de la planta baixa i primer pis del cos principal de l'edifici presenta carreus rogencs de mida mitjana, de factura i disposició possiblement baixmedievals. No sembla agosarat pensar que en origen, abans de ser un molí productor de paper, hi hagués un sol cos quadrat, al que se li anirien afegint espais i pisos amb el canvi d'ús cap a manufactura paperera, ja en època moderna i contemporània. L'edifici presenta diversos ancoratges de fa uns 50-100 anys i, tot i haver perdut el seu ús, està parcialment habitat pel que fa al seu segon pis.

El Molí de Carme ja funcionava l'any 1713 sota la propietat de Josep Albí, tot i que des de l'any 1660 es coneixen les marques a l'aigua o filigranes dels papers de barba amb el nom del Molí de Carme. El 1754 el molí constava a nom de Jaume Esteve i el 1775 a nom de Joan Pascual i Carulla. El 1781 el va comprar Joan Romaní, moment en que consta que s'hi fabricava paper de barba i paper de fumar. Cap a 1948 el va adquirir Ramon Sans i Guix, la família del qual l'ha mantingut en funcionament fins fa un parell d'anys (2008-2009) fent paper blanc i d'estrasseta parafinada.

El 1790, en resposta a la pregunta plantejada als qüestionaris de Francisco de Zamora sobre el nombre de fàbriques que hi ha a les poblacions, Carme declara: "en este lugar hai tres molinos papeleros. En dichas fábricas de papel se labra papel de todas clases, y se lleva o extrahe para la provincia, para Madrid, Cádiz, Indias y demás reinos de España (...). Las dichas fábricas de papel son de diferentes dueños, y no de compañía. Están construhidas separadamente en diferentes parages en uno de los quales habita y trabaja su dueño. Las otras dos son arrendadas y allí trabajan sus arrendadores". D'aquest paràgraf es dedueix que, un dels molins paperers que es declara als qüestionaris de Zamora, del qual no coneixem el nom, no ha arribat fins els nostres dies, ja que només coneixem com a molins paperers el molí Major i el molí de Carme.

Observacions:

Altres noms: també es coneix com "Cal Sans"

L'elaboració del paper de draps o de fil té l'origen a la Xina. Dins la fabricació pre-industrial del paper, l'edifici que concentrava gairebé tot el procés productiu era el molí paperer, del qual hom pot distingir dos models. El primer era l'eòlic, molt representatiu de la comarca nord-holandesa de Zaanland. El segon es definia per l'ús de l'energia hidràulica i estava present arreu d'Europa. L'aplicació del molí hidràulic a la fabricació del paper està documentada per primer cop a partir de la segona meitat del segle XIII a la població italiana de Fabriano (GUTIÉRREZ, 1990), tot i que foren els musulmans els que van introduir la tècnica a Europa, fet que explica que els molins paperers arribin a Catalunya des de terres valencianes a partir de l'Edat Mitjana. Aquest últim fou el model característic a Catalunya i, en concret, a la comarca de l'Anoia. Els molins anoiencs, com la majoria dels catalans, posseïen certs trets en comú amb la masia, ja que sovint es presentaven com edificis aïllats, amb una planta rectangular o quadrada. Constructivament el molí es basa en l'estructura de la crugia, com a model componible, el qual es conforma a través de murs de càrrega i voltes i embigats que descansen sobre

els murs, substituint aquests, en la planta sotacoberta, per pilars i bigues de fusta. Sobre aquesta estructura bàsica es van realitzar edificacions més complexes fruit de l'ampliació d'algun dels apartats productius del molí. En aquests casos els edificis s'estructuraven al voltant d'un pati central (GUTIÉRREZ 1990). Descrit fins ara únicament com a edifici, una definició més àmplia del molí paperer ha d'incloure necessàriament la seva dedicació parcial a activitats agràries i/o altres manufactures. De fet el molí comprenia una sèrie d'instal·lacions auxiliars de la fabricació del paper (la fusteria) o de tipus agrari (galliners, corrals, quadres, cort, cup, cellers, etc.) i una porció més o menys petita de terres de conreu. En la majoria de casos eren horts, vinyes, camps d'oliveres, de cereals o d'arbres fruiters. Fins i tot en els contractes d'arrendament apareixia l'obligació de cultivar les terres. No es pot ignorar que el treball agrari dels paperers constituïa una part important dels ingressos familiars en un context definit per la pluriactivitat. Addicionalment es podien realitzar al molí activitats relacionades amb l'agricultura com la mòlta de gra o l'elaboració de vi o aiguardent. Aquesta varietat d'usos del molí, complementada amb la seva funció residencial, possibilitava afrontar la incertesa dels mercats, salvar l'estacionalitat del cicle productiu i diversificar els riscos.

Història

Amb freqüència el molí era resultat de la reconversió d'altres instal·lacions. A l'Anoia els principals exemples provenen dels batans de llana i dels molins fariners, però també es documenta la reutilització d'altres edificis. Tots s'adequaven als usos paperers amb una ampliació, la construcció del mirador i l'habilitació dels espais interiors. De vegades, en al mateix edifici on es fabricava el paper també es podien continuar les activitats originals (molí de farina, batà de llana, farga, etc.). Ja entrat el segle XIX es troben alguns exemples de convivència amb la filatura de cotó.

Hom pot distingir tres fases en el procés manual de fabricació de paper: la preparació de la matèria primera, la fabricació dels fulls i el procés d'acabat. La matèria primera era el drap vells (de lli, de cànem i/o de cotó). La primera etapa del procés productiu, de caràcter preparatori, consistia en l'elaboració de la pasta, prèvia selecció del drap. L'objectiu final del procés de preparació era aconseguir una pasta neta d'impureses i de consistència homogènia. En una segona fase l'obtenció de fulls s'iniciava a partir de la transferència de la pasta des de les maces refinadores a la tina. Aquest recipient, que podia ser de pedra o de fusta, era el centre productiu del molí. A la tina la pasta es barrejava amb aigua fins a aconseguir la densitat justa per a cada tipus de paper. Tot seguit es formava el full amb la "forma" o "caixó" que feia les funcions de motllo. Els fulls es posaven, llavors, un sobre l'altre separats per baïetes de llana, acció que es coneixia com a "posta". La posta es premsava i es portava al mirador, on mà d'obra femenina la posava a assecar en uns estenedors plens de cordes de cànem. Un cop secs, els fulls s'encolaven, operació que feia útil el paper per a l'escriptura o la impressió, es tornaven a premsar i es tornaven a portar al mirador, on els fulls es separen i es posaven a assecar. Finalment, el procés d'acabat pretenia millorar la qualitat i l'aspecte exterior del paper i consistia en el setinat del paper, en l'eliminació de les irregularitats de les vores dels fulls, el recompte i l'empaquetat. A partir del segle XIX, amb la industrialització, els processos es començaren a mecanitzar i la producció superà amb escreix el consum propi de Catalunya, per la qual cosa adquiriren molta importància les exportacions a la resta de l'estat espanyol i a les colònies americanes.

Bibliografia

- ASENSI, R. M^a (1995): "Molí de Carme", Carme (Anoia). Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya.
- ESTEVE, Josep; RIBAS, Martí (2008): Els molins paperers a Catalunya. Els casals del segle XVIII, Temes, 2, Rafael Dalmau Editor, Barcelona.
- GUTIÉRREZ POCH, Miquel (1999): Full a full. La indústria paperera de l'Anoia (1700-1998): Continuïtat

i modernitat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.

RIBA GABARRÓ, Josep (2000): "Utilitats agrícoles i industrials de la riera i del rec de Carme", Les Fonts de Carme, 2, Associació El Forat dels Graus, p. 14-15.

RIBA GABARRÓ, Josep (2003b): "Els molins paperers de Carme", Les Fonts de Carme, 12, Associació El Forat dels Graus, p. 209.

TORRAS, Josep M. (1993): La comarca de l'Anoia a finals del segle XVIII. Els "qüestionaris" de Francisco de Zamora. Biblioteca Abat Oliba, 122. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.

